

Laa Valuta, som Banken eier,
er denne Rigsbank-Seddel udstedt for
EET HUNDREDE RIGSBANKDALER
og veksles paa Anfordring med Sølvmynt.
Nationalbanken i Kiöbenhavn 1843.

Arthur Tatar / Studio.

Arhus Teater / Studio. Den pantsatte bondedreng

Pengenes pris

Da Holberg i 1726 vendte hjem fra sin pariserrejse, og sommeren og fandens fødselsdag stod for døren, henvendte skuespillerne på Grønnegadeteatret sig atter til digteren og bad om en ny komedie om terminstiden, i lighed med komedien »Den 11. juni« der tidligere havde været en stor og indbringende succes. Efter fallitten i 1725 havde skuespillerne hårdt brug for indtægter til teatrets fortsættelse, og Holberg indvilgede på ny i at stå skuespillerne bi; resultatet blev »Den pantsatte bondedreng eller Bankerotøren«.

Sandsynligvis hentede Holberg ældre dele af komedien frem af skrivebordsskuffen, og skrev den hastigt færdig, hvilket kunne forklare flere af de uoverensstemmelser, der findes mellem stykets forskellige dele – blandt andet Leanders og Pernilles forsvinden ud af komedien på et tidspunkt, hvor der kunne være gjort lystig brug af dem i intrigenes narreri, samt forskelle i bondedrengens karakter i komediens begyndelse og slutning.

»Den pantsatte bondedreng« havde premiere i juni 1726 og blev sammen med »Henrik og Pernille« omtalt på plakaten som »tvende af deres allerbedste stykker«.

Nærværende opførelse bygger på en bearbejdelse af Holbergs originaltekst, suppleret med scener, dialoger og citater fra komedier, der tematisk hører sammen med »Den pantsatte bondedreng« – blandt andet »Den 11. juni«, »Den honnette ambition« og »Don Ranudo«.

Originalens omtale af Leerbeutels jagt på penge til terminen er dramatisk virkeliggjort i begyndelsesscenerne, ligesom Pernilles udførelse af rollen som pfalzgrevinden folder sig ud for vore øjne. Også Leander-figuren har fået en gennemgående funktion som kommentator, kunstner og medvider i intrigen, og hans monologer bygger på uddrag fra Holbergs Epistler og Moralske Tanker, og understreger Holbergs syn på almene tendenser i den menneskelige færden.

Det er disse 3 intriganter, der, til egen fordel, starter og gennem-

»De fleste mennesker er maskerede og vide at forstille sig så, at man ikke ser uden barken og det udvortes deraf, hvilket forårsager, at man tager skyggen for legemet.«

»Ingen bliver hængt, fordi han stjæler, men fordi han ikke forstår kunsten at stjæle ret.«

»Man lader de små tyve hænge og de store tyve gå fri.«

Bønderne

fører komedien med en naiv og glad dreng fra landet. Et uskyldigt instrument – som ikke har begreb om verdens pokerfjæs, og som ikke er i stand til at overskue konsekvenserne af det falsk- og intrigespil, han drages ind i af skrupelløse personer, støtter af naragtige øvrighedspersoner og griske handlendes jagt efter profit.

Denne profitjagt, som er et af komediens temaer, medførte en fysisk omplacering fra 1700-tallet til 1800-tallets midte – fra en periode med naturaløkonomi til den økonomisk-liberalistiske tid med pengeøkonomi.

1830–1870 er en epoke i europæisk historie med økonomisk fremgang inden for handel og manufakturer, der medførte borgerskabets vældige opsving til reel magtfaktor med størst mulige økonomisk frihed. Det er en tid med kræfternes frie udfoldelse, med udpræget penge- og nyttemoral, øget klassedeling og sociale spændinger, der slog gnister i 1830 og 1848; men det er tillige en periode i teknikkens og underholdningens tegn – valsemusikkens og dampmaskinens sejrstog gennem Europa.

Borgerskabet i »Den pantsatte bondedreng« kan betragtes som

en sådan magtfaktor, for hvem den tilrejsende »pfalzgreve« bliver symbolet på en handelsmulighed, en chance for at tjene store penge, samtidig med at byens øvrighed af honnøret ambitioner og lutter snobberi for titler og position lader sig benytte som staffage omkring en »for-nem og uopnåelig« verden. For borgerskabet er målet fortjeneste, øget kapital og prestige. Midlerne dertil er underordnede. I samme øjeblik guldet glimter forude, bliver det énøjet og glemmer al sund fornuft og skepsis. Intriganterne får derved let og uhindret spil, de er menneskekendere – som intriganterne altid er hos Holberg – der ved hvilke strenge, de skal spille på, og hvilke masker de selv skal benytte for at redde skindet og terminen hjem.

Holbergs satire over menneske og samfund folder sig ud, samtidig med en vis kynisme afsløres i forholdet til bondedrengen. I virkelighedens verden ville bondedrengen sandsynligvis være blevet straffet, trods hans uskyldighed og naivitet, men i komediens verden går det naturligvis anderledes – eller gør det?

Jørgen Heiner

»Enhver som selv er fordærvet finder alting råddent og fordærvet, så at derfor, når han deklamerer derimod, deklamerer han fornemmelig mod sig selv.«

»Hvad komedier angår, da kan man sige, at ingen kraftigere skrivemåde er opfundet at moralisere på.«

Intriganterne

Den pantsatte bondedreng

eller Bankerotøren

KOMEDIE AF HOLBERG

Instruktion og bearbejdelse:
JØRGEN HEINER

Scenografi og kostumer:
KAREN BLACK

Karakterer:

Leerbeutel	Søren Spanning
1. fremmede	Gert Jeppesen
Leander	Bent Vestergaard
2. fremmede	Jørn Holstein
Pernille	Susanne Oldenburg
Bondedrengen	Anders Bircow
Postkarl	Preben Kristensen
Juveleren	John Schelde
Værten	Preben Kristensen
En anden vært	Gert Jeppesen
Madam Staabi	Lizzi Lykke
1. rådsherre	Folmer Rubæk

Rådsherreinden	Jytte Kvinesdal
2. rådsherre	Gert Jeppesen
3. rådsherre	Jørn Holstein
Tjenestekarl	Folmer Rubæk
Moderen	Jytte Kvinesdal
Faderen	Jørn Holstein

Cafévært, borgerfolk, tigger, lakajer, medhjælp,
tjenestepige, galgesælger, trommeslager, marionet-
spiller, kone:

Finn Vest, Jens Thomsen, Poul Erik Nielsen,
Renate Angelika Jüdes og Anette Walsøe.

Aarhus Teater Studio
Premiere 2. februar 1980

Komedien er i 3 akter,
der spilles uden pause

Forestillingen slutter ca. kl. 21.30

Musikken er af H. C. Lumbye

ET HUNDREDE
RIGSBANKDALER

Not:

Röst:

Gänot: